

Az aktív társadalmi részvétel helyzete Magyarországon és Európában – szakpolitikai kitekintés

2023. október 11.

Tempus Közalapítvány

Szabó Andrea, PhD
Igazgató

HUN-REN
Magyar Kutatási Hálózat

HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont
Politikatudományi Intézet
1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.

tkpti¹

1. Társadalmi/közéleti/politikai

2. részvétel

Közéleti – társadalmi részvétel

Minden politikai rendszer **elvárja** a nyilvános társadalmi részvételt a politikai **aktusokban**.

Autoriter rendszerek

- **Központilag irányított, felülről vezérelt** részvételben érdekeltek, vagyis a **rendszer logikáján belüli** aktivitást favorizálják.
- Az **autokrata** rezsimek gyakran a **közvéleményre (népre)** hivatkoznak és őket is bevonják a politikai folyamatba, bár ebben az esetben az elsődleges cél **nem** az állampolgár **véleményének megismerése**, hanem a közvélemény **befolyásolása** oly módon, hogy az megfeleljen az elitek döntéseinek

Demokráciák

- **Aktívabb és alulról kezdeményezett** részvételt vár, ami helyenként és időnként a rendszer logikáján kívüli lehet.
- Ehhez szükség van egy **aktív polgárságra**, mert az érdeklődés, a tájékoztatás és a mérlegelés révén lehet **azonosítani, alakítani és legitimnek tekintett kollektív döntésekké** alakítani a nyilvános igényeket és követeléseket.

Politika értelmezése

Szemponatok	Szűk értelmezés	Tág értelmezés
Mi a politika?	„Hivatalos” normatív és statikus jellegű, intézményközpontú	Az emberek megtapasztalt és gyakorolt világa, ahol konfliktus és ellentmondás figyelhető meg
Hol a politika határa?	A köz- és a magán tényleges elválasztása, világos határok vannak	A köz és a magán határai elmosódnak, híd ügyek jönnek létre, amelyek mindkét területet érintik
Milyen aktorok a szereplői a politikának?	Leginkább a kormány és a különböző formális intézmények	Bárki és bármi gyakorolhatja az új kérdések politizálását

MINÉL SZŰKEBB A POLITIKA TANULT ÉRTELMEZÉSE, ANNÁL INKÁBB ELIDEGENÍTI A TÁRSADALMAT A CSELEKVÉSTŐL AKTIVIZMUSTÓL

Cselekvés különböző formáinak értéke

- Sidney Verba, és kollégái kimutatták, hogy a cselekvés különböző formái **következményeikben** és az egyének **cselekvésre ösztönző tényezőiben** is különböznek → a közéleti aktivitás különböző formáinak **eltérő az értéke, haszna és következménye.**
- Minden országban – függetlenül annak demokratikus vagy nem demokratikus jellegétől – a **választási aktivitásnak van a legnagyobb „értéke”**, hiszen ez az az aktus, amely **eldönti** a döntéseket irányító szervek, szereplők személyét.
- Az utóbbi évtizedek fő kérdése a hagyományos, pártközpontú **politikai részvétel csökkenő tendenciáinak és az újrészvétel előretörésének magyarázata.**

Részvételi formák

(Theocharis-van Deth, 2017, 106–107. alapján)

A részvétel formáinak összefoglaló elnevezése	Részvételi formák
Szavazás	Szavazat leadása
Intézményes részvétel	Kapcsolatba lépett politikussal Politikai összejöveten részt vett Politikai pártnak vagy jelöltnek dolgozott
Tüntetés	Petíció aláírása Tüntetés Tevékenység politikai akciócsoportban Egyéb kreatív, expresszív tiltakozás
Önkéntesség	Pénzt adományoz jótékony, társadalmi célra Önkéntes tevékenység jótékonyági szervezetben Részvétel helyi közösségi projektben
Digitális, hálózatos részvétel	Politikai témák megosztása a közösségi médiában Kommentelés politikai témákban a közösségi médiában Mások biztatása arra, hogy politikai témákban aktívak legyenek a közösségi médiában
Fogyasztói részvétel	Adott termék bojkottálása politikai vagy etikai okokból Adott termék vásárlása politikai vagy etikai okokból

Az intézményesült (választási) politikai részvétel csökkenésének okai

- **Putnam (2000)** szerint a csökkenő intézményes részvétel része egy szélesebb tendenciának a **társadalmi változások** miatt, mint például a **változó munkarend a nők körében, a növekvő televíziós használat, a városi terjeszkedés és a hagyományos szociális intézmények hanyatlása** → **modernizáció, urbanizáció, individualizáció.**
 - A **párttevékenység** különböző módjai, pl. a *pártszervezet*, szintén egyértelmű **csökkenő tendenciákat** mutatnak a legtöbb országban (Scarrow 2000).
 - Ez része lehet az **állampolgári szerepvállalás általánosabb átalakulásának**, mivel az *egyházi szervezeti tagság, a szakszervezeti tagság és az egyesületi tagság* is csökken.

A 21. században nem várható el a közéleti, politikai elköteleződések korábbi modernitáson alapuló formája, így a szervezeti tagság. Lazább, hálózatosabb **KÖTŐDÉSEK és ELKÖTELEZŐDÉSEK ALAKULNAK KI!**

– ez a posztmodern közéleti, társadalmi részvétel alapja.

Új részvételi formák és lazább, társadalmi, szociális elköteleződések

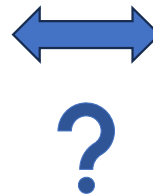
1. A 2010-es évektől kezdve **egyre több bizonyíték** van arra, hogy a politikai cselekvés új formái **ellensúlyozzák a választási részvétel csökkenését és a politikai szerepvállalás más hagyományos formáinak visszaesését. Ilyenek például**
 1. különböző állampolgárok és csoportjaik közötti közvetlen kapcsolatfelvételek,
 2. közvetlen cselekvések – aktív közösségépítés és közösségszervezés;
 3. közéleti-politikai ügyek közvetlen megvitatása,
 4. az önsegítő csoportok megszervezése,
 5. a helyi kezdeményezések,
 6. adományozás.

Új részvételi formák és lazább, társadalmi, szociális elköteleződések

2. Az **internet** és a **közösségi oldalak** új módon kötik össze az egyéneket, és a személyes csoportok **új formái** is fejlődnek.

3. **Felértékelődnek olyan új ismeretek, tudások, amelyek önértékkel bírnak (ezekben az EU az egyik legaktívabb kezdeményező)**

- kritikus gondolkodás elősegítése,
- szociális készségek erősítése,
- társadalmi interakciók szervezése.

Identitáspolitikák (benne EU-identitás),
Elköteleződések (benne EU-elköteleződés,
Tudatos állampolgár (benne EU-tudatosság)

Ha az **interakció** és az **elkötelezettség** új formáit is magában foglaljuk, a részvételi szintek és a **politikai cselekvés különböző módszerei inkább bővülnek, mint csökkennek. Ráadásul a hagyományos részvételt sem érdemes temetni.**

Empirikus, nemzetközi összehasonlító és hazai kutatásokból származó adatok az elhangzottak bizonyítására

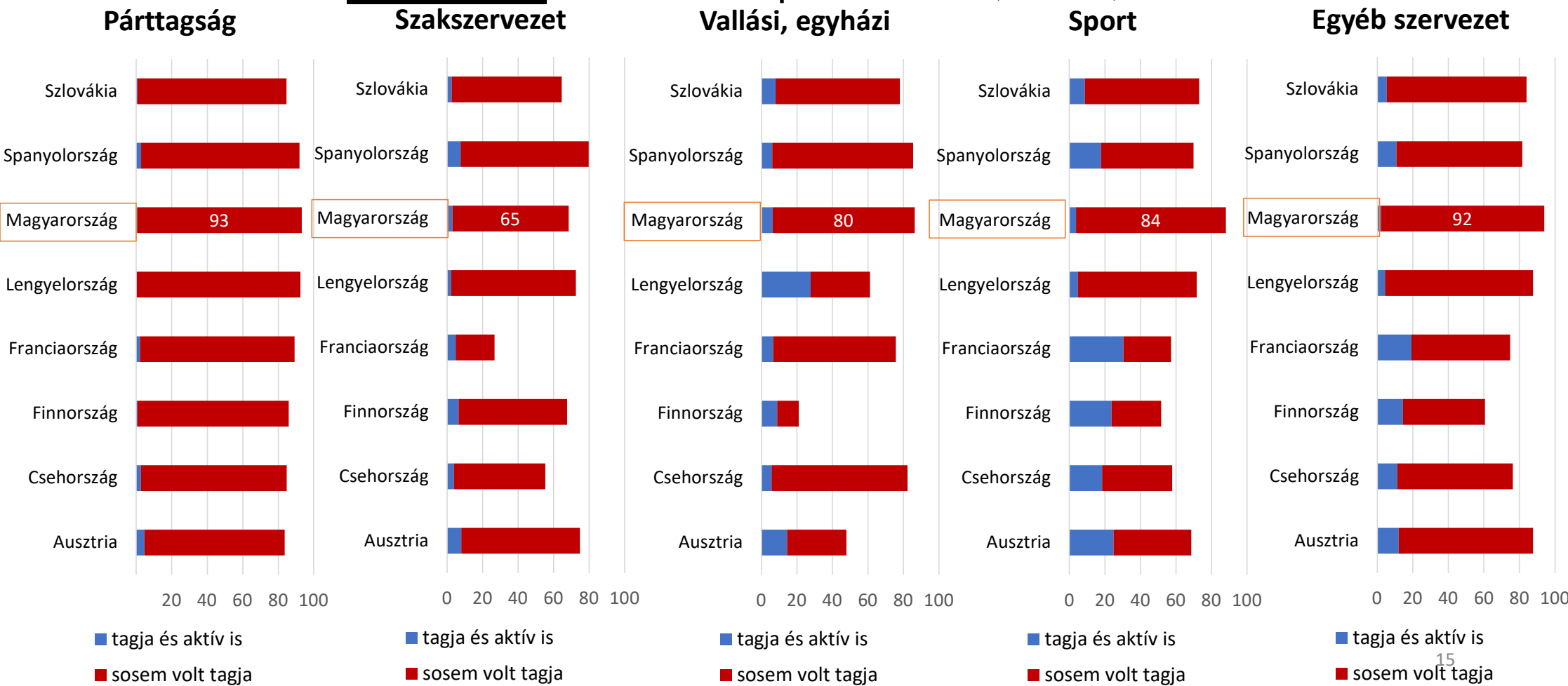
Források: ISSP, ESS, WVS kutatások
Társadalomtudományi Kutatóközpont saját kutatásai

Mit jelent jó állampolgárnak lenni? 1–7 skála átlagai (ISSP, 2014)

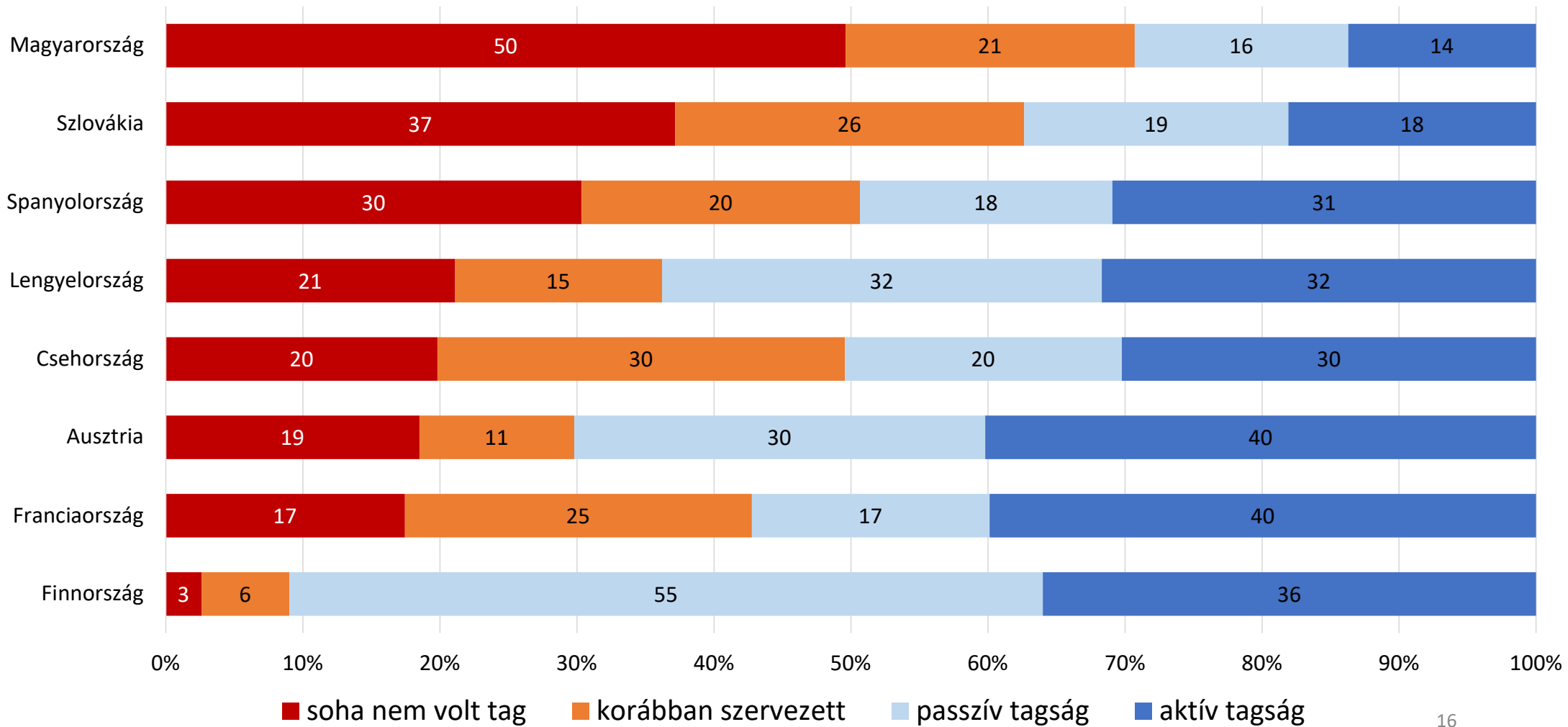
	Legmagasabb		Magyarország		EU-átlag		Legalacsonyabb	
mindig <u>betartsa</u> a <u>törvényeket</u> ?	Hungary	6,4	Hungary	6,4	EU-átlag	6,07	Austria	5,71
soha ne próbálja meg <u>kijátszani</u> az <u>adózást</u> ?	Spain	6,45	Hungary	6,24	EU-átlag	6,04	Austria	5,65
mindig <u>szavazzon</u> a választásokon?	Denmark	6,43	Hungary	5,76	EU-átlag	5,69	Slovakia	4,98
<u>segítse</u> azokat a Magyarországon élő embereket, akik Önnél <u>rosszabb</u> körülmények között élnek?	Spain	6,28	Hungary	4,75	EU-átlag	5,58	Hungary	4,75
a <u>más véleményen</u> lévő emberek álláspontját is megpróbálja <u>megérteni</u> ?	Spain	6,08	Hungary	5,31	EU-átlag	5,5	Poland	4,99
figyelemmel kísérje a <u>kormány</u> tevékenységét?	Sweden	5,93	Hungary	4,99	EU-átlag	5,14	Slovakia	4,41
segítse azokat a <u>világ más részein</u> élő embereket, akik Önnél rosszabb körülmények között élnek?	Spain	5,75	Hungary	3,8	EU-átlag	4,65	Hungary	3,8
árucikkek közül politikai, és <u>egyéb</u> szempontokat is figyelembe véve válasszon	Spain	5,4	Hungary	4,33	EU-átlag	4,45	Lithuania	3,55
<u>részt vegyen</u> valamilyen <u>társadalmi</u> vagy politikai szervezet <u>munkájában</u> ?	Spain	4,46	Hungary	3,68	EU-átlag	3,88	Finland	3,11

Szervezettség

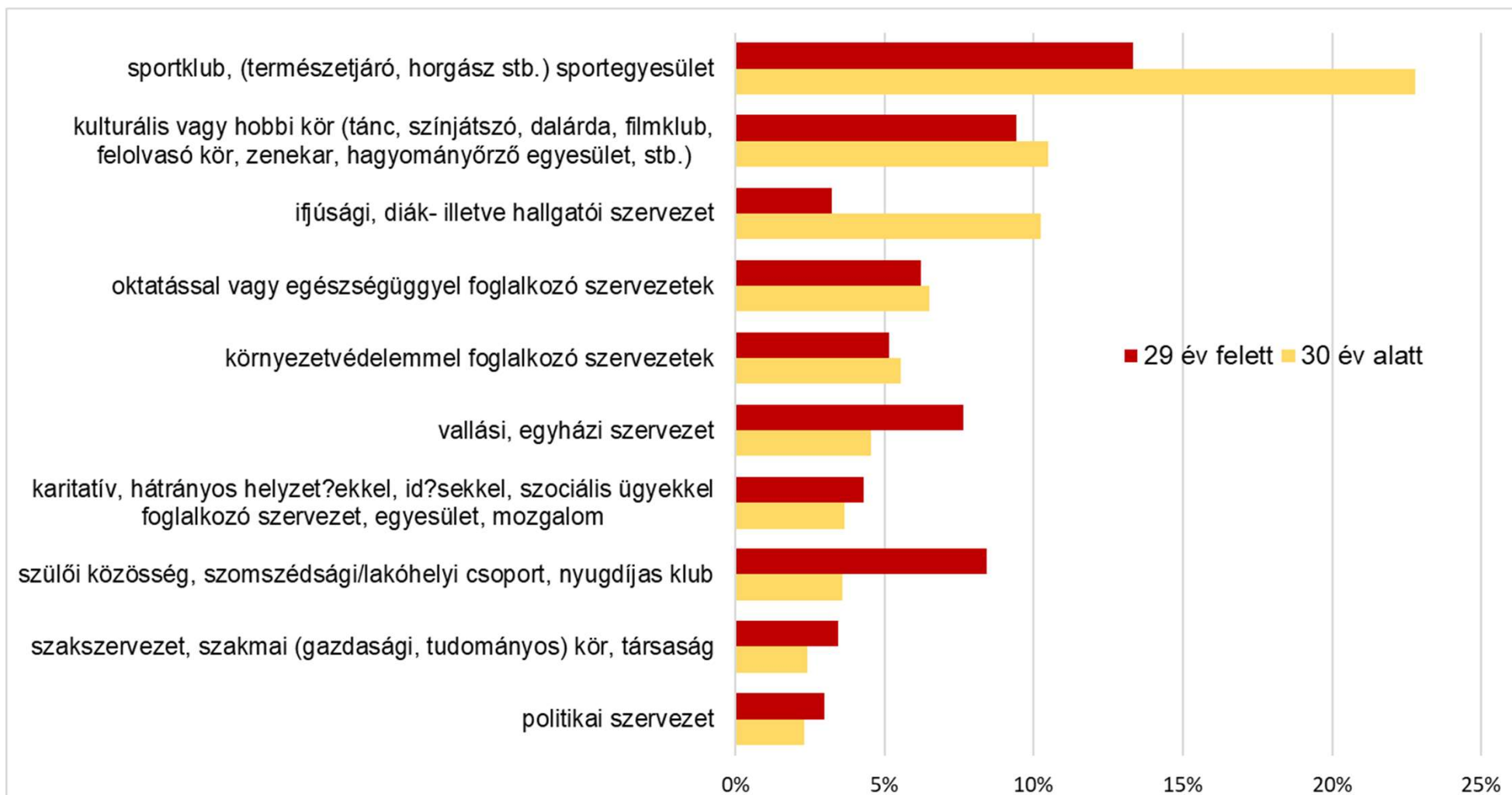
Az emberek különböző csoportokhoz, szervezetekhez tartozhatnak. Minden csoport esetében mondja meg, hogy Ön **1. tagja és aktív résztvevője**, **2. tagja, de nem aktív résztvevője**, **3. korábban tagja volt, de már nem az**, vagy **3. sosem volt tagja** az adott csoportnak? %, ISSP, 2014

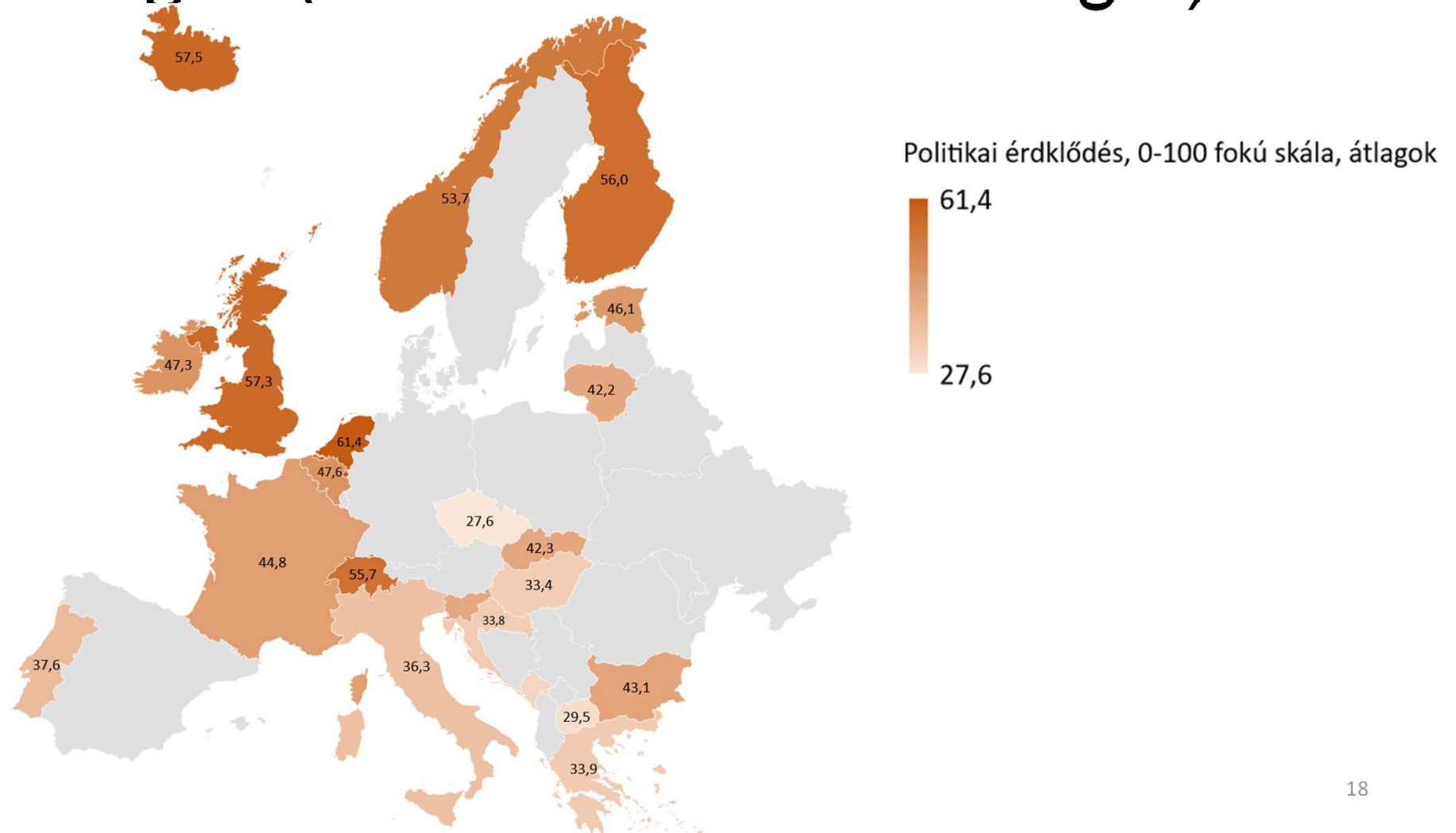
Szervezeti tagság, % (ISSP, 2014)

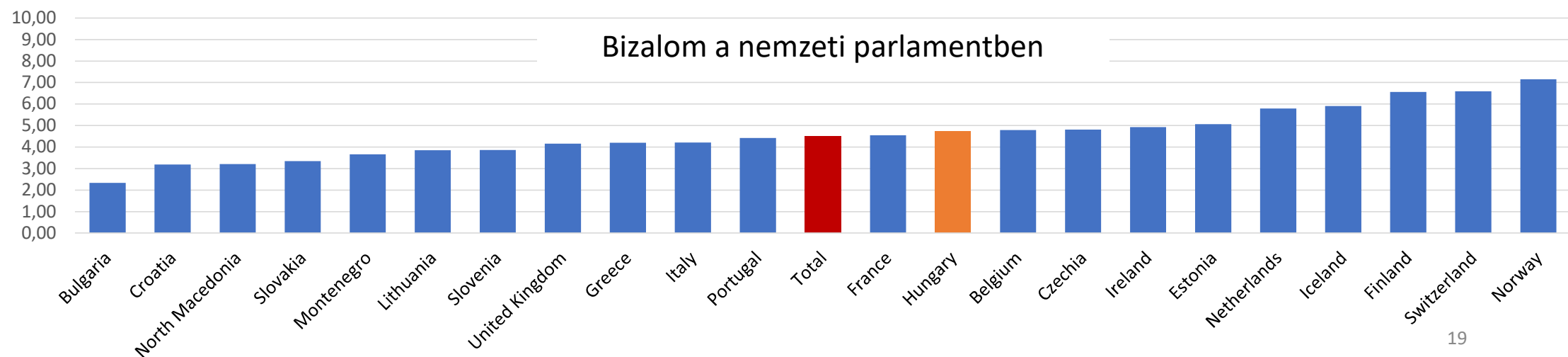
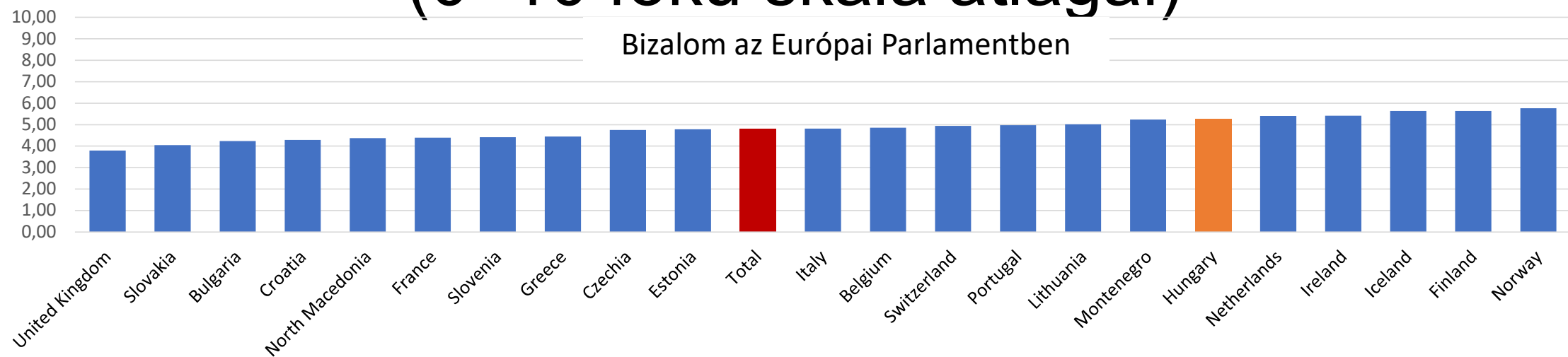
Szervezi kötődés Magyarországon, TK SZI 2021, %

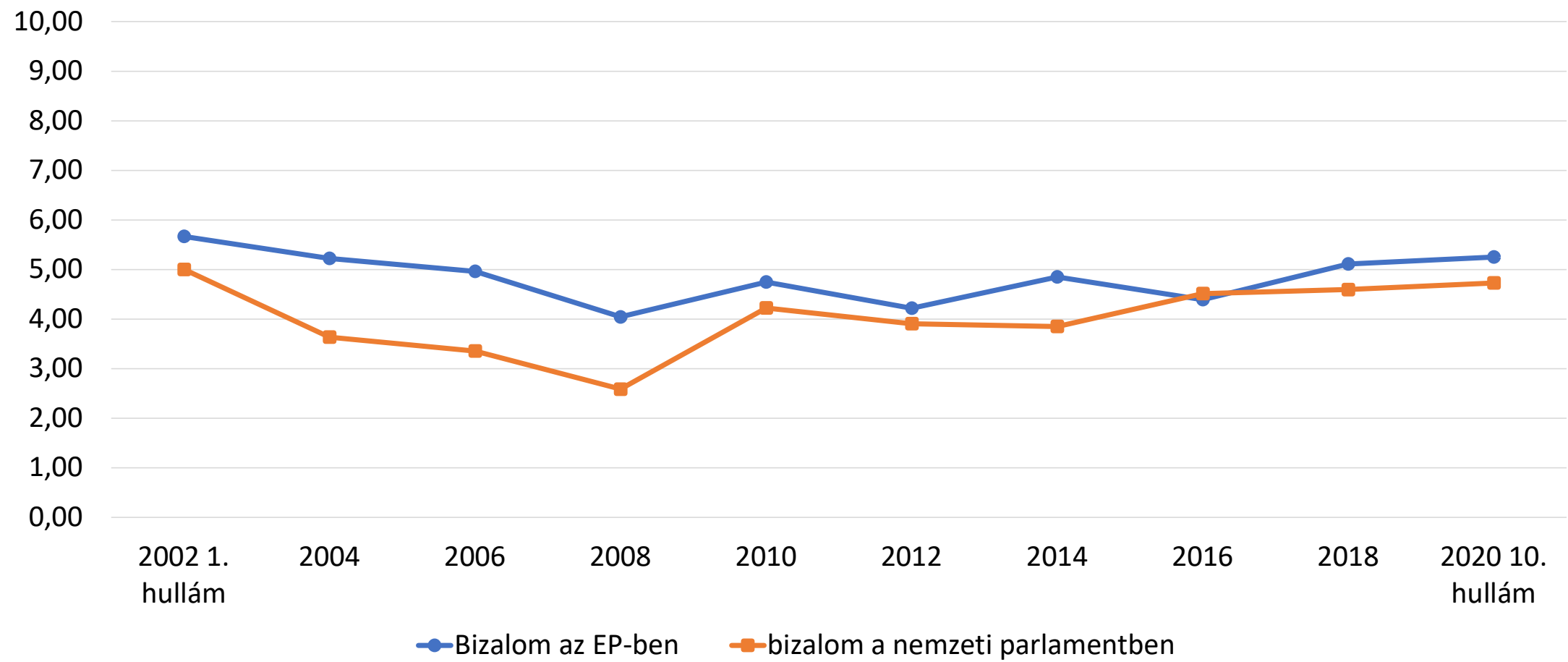
A politikai érdeklődés Európában, ESS, 2020, átlagok (0–100 fokú skála átlagai)

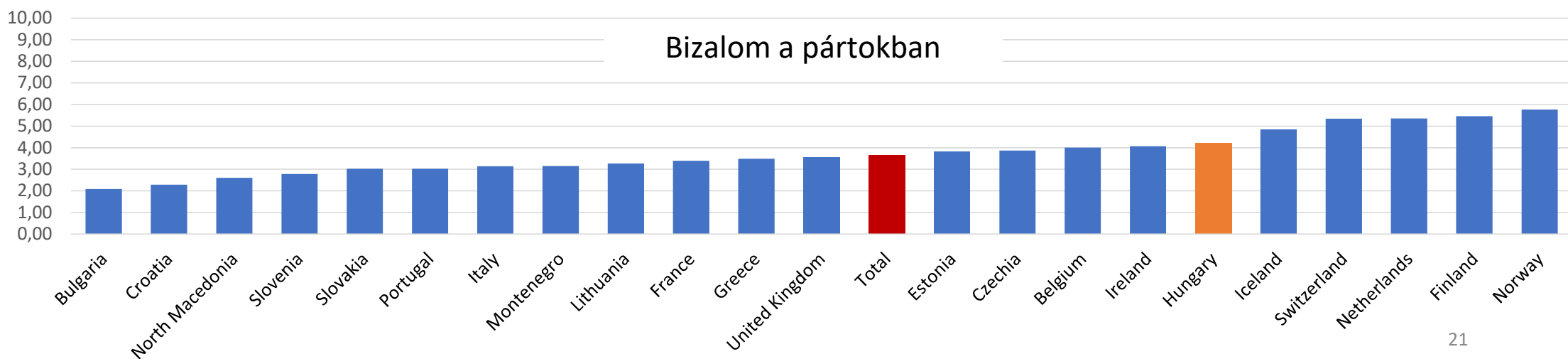
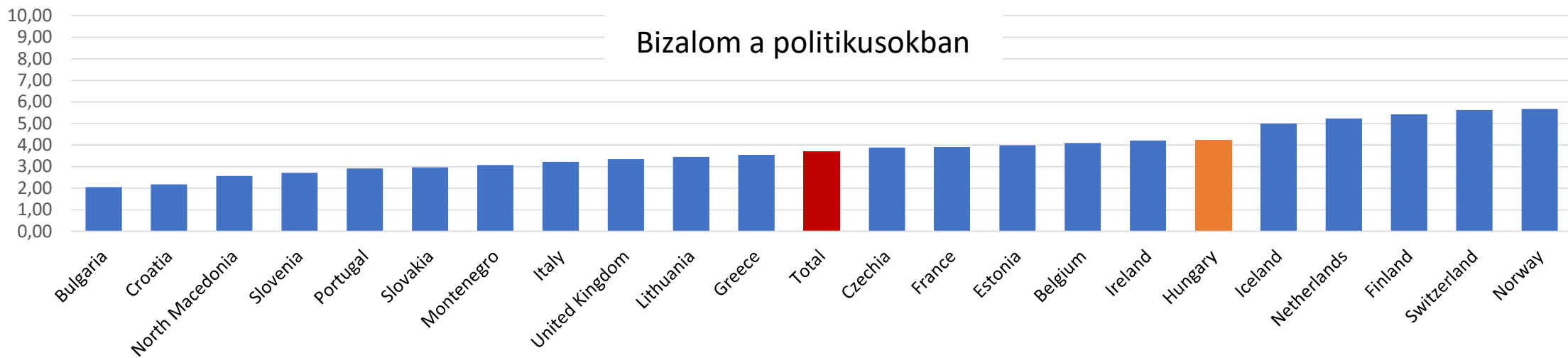
Intézményi közbizalom Európában, ESS, 2020, (0–10 fokú skála átlagai)

Bizalom az EP-ben Magyarországon, 2002–2020 (ESS, 0–10 fokú skála átlagai)

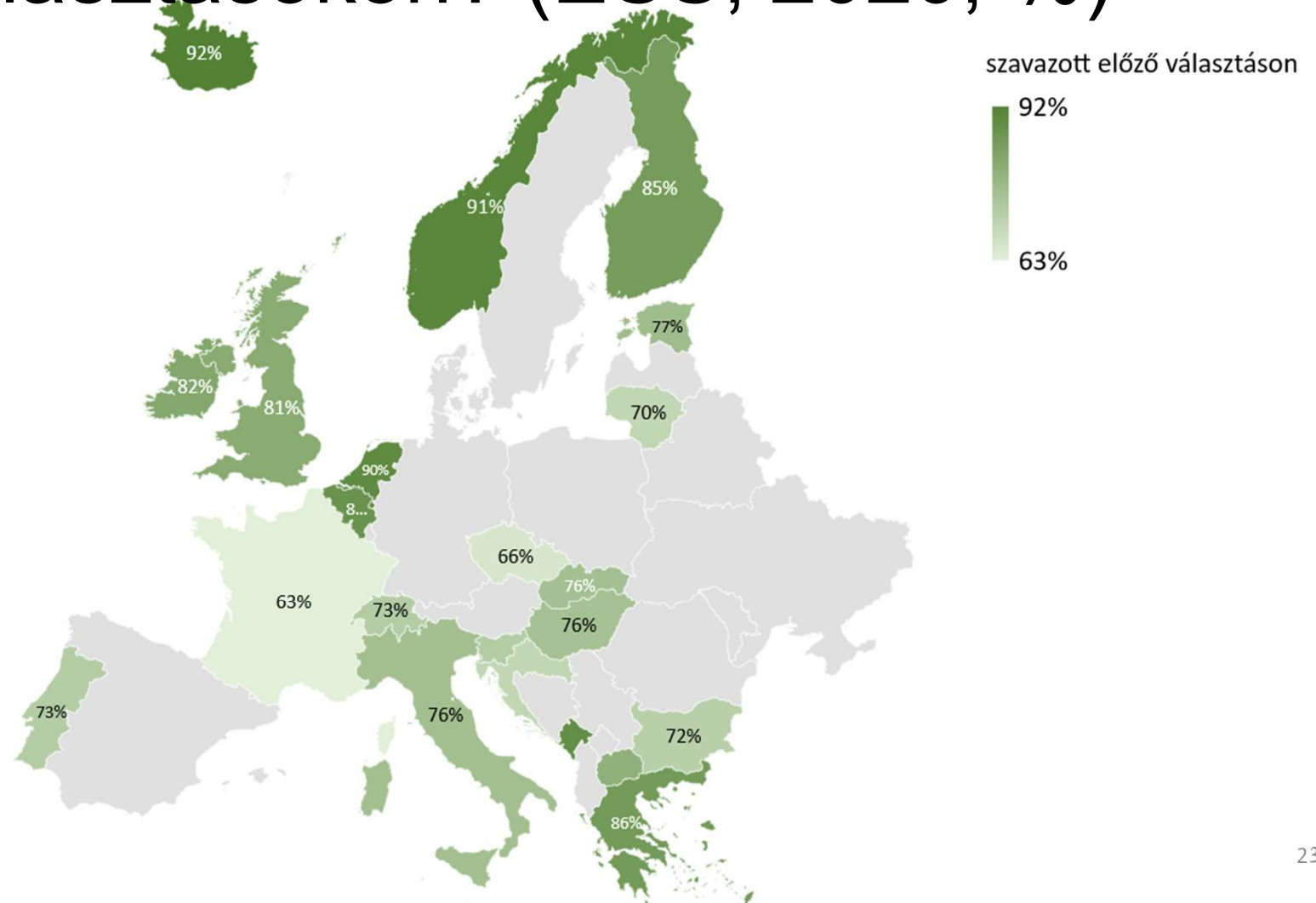

Intézményi közbizalom Európában, ESS, 2020, (0–10 fokú skála átlagai)

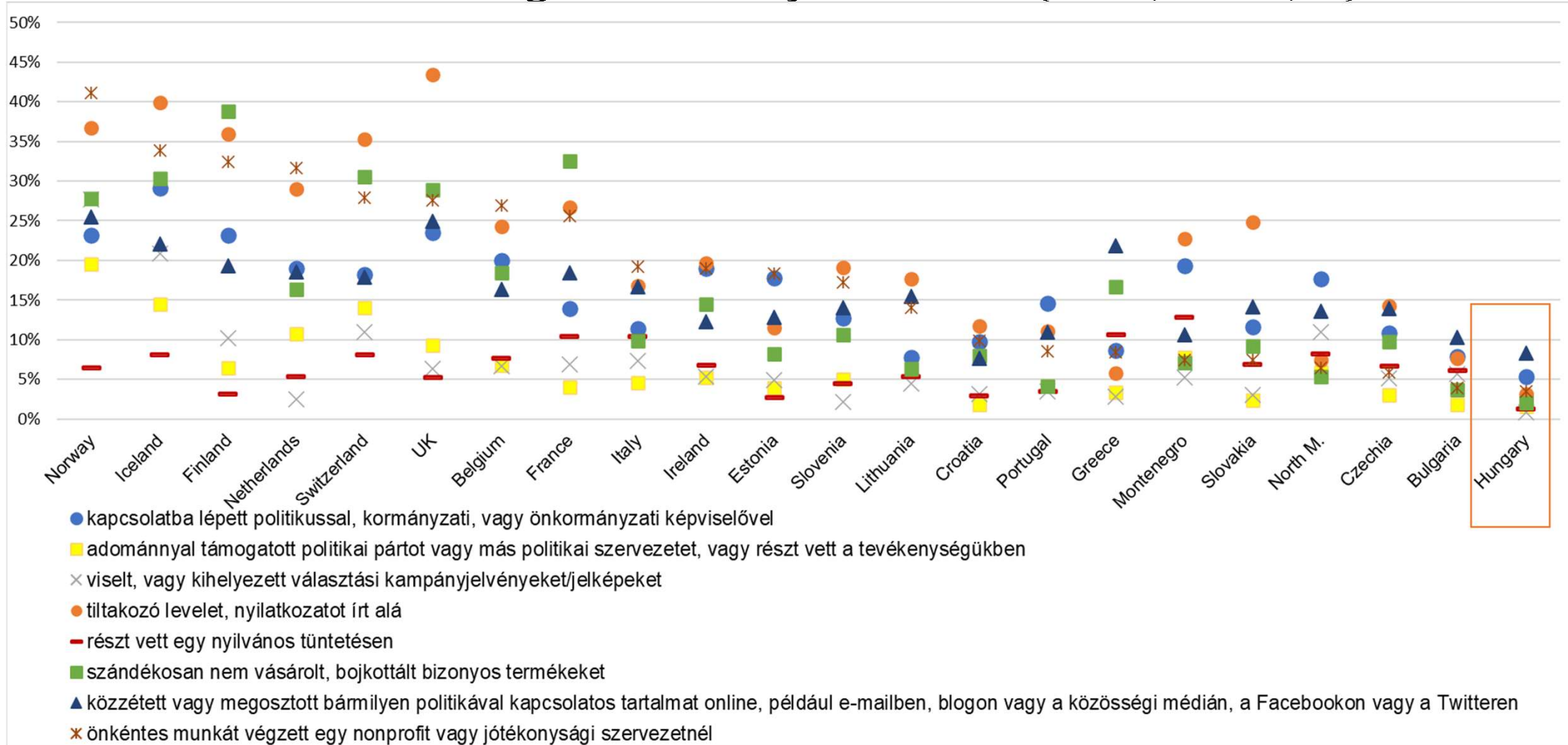

Közéleti, politikai részvétel

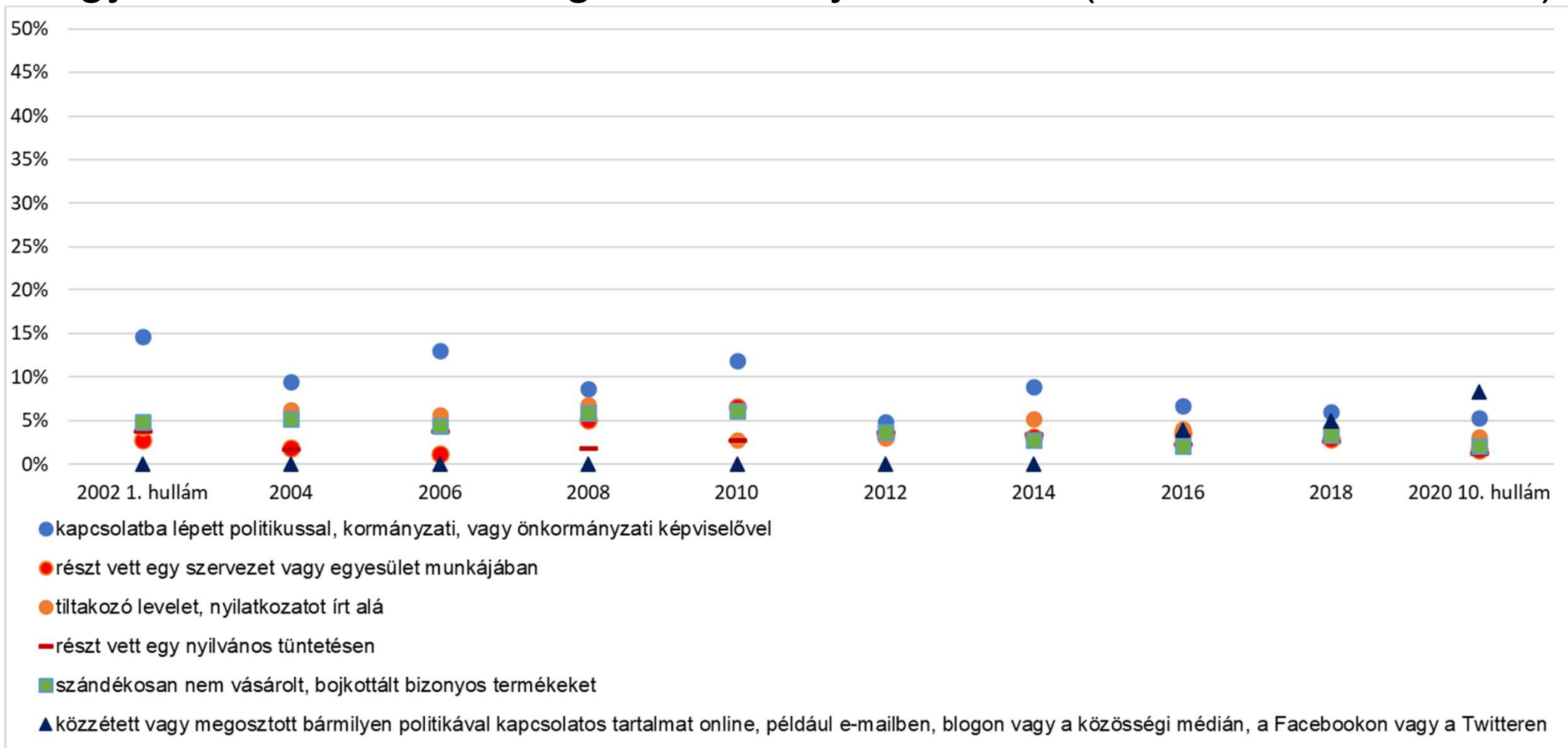
Ön szavazott a legutóbbi országgyűlési választásokon? (ESS, 2020, %)

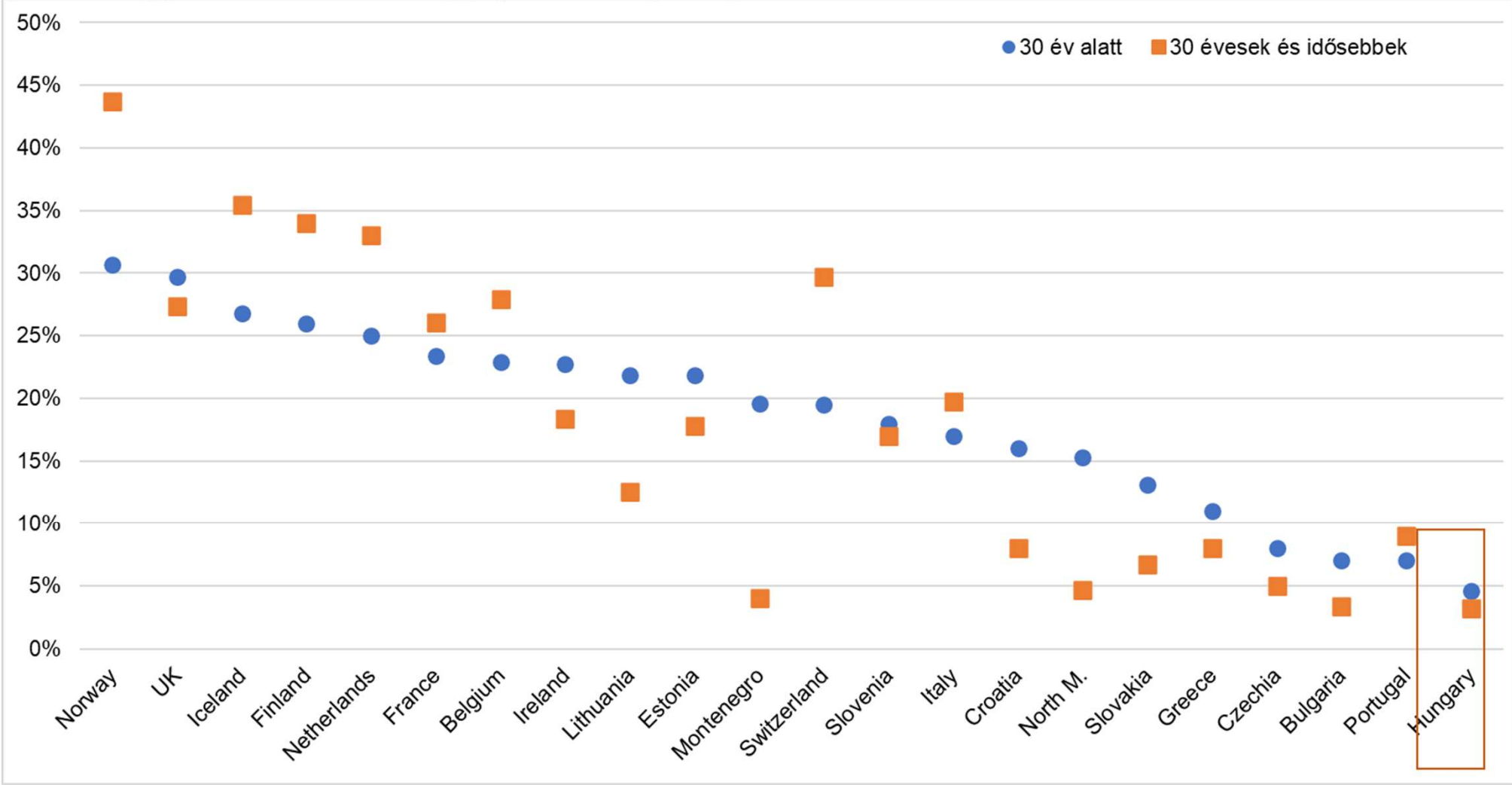
Különböző módokon lehet megakadályozni a problémák kialakulását, és javítani a dolgokon. Az elmúlt 12 hónap során előfordult, hogy Ön a következő dolgok valamelyikét tette? (ESS, 2020,%)

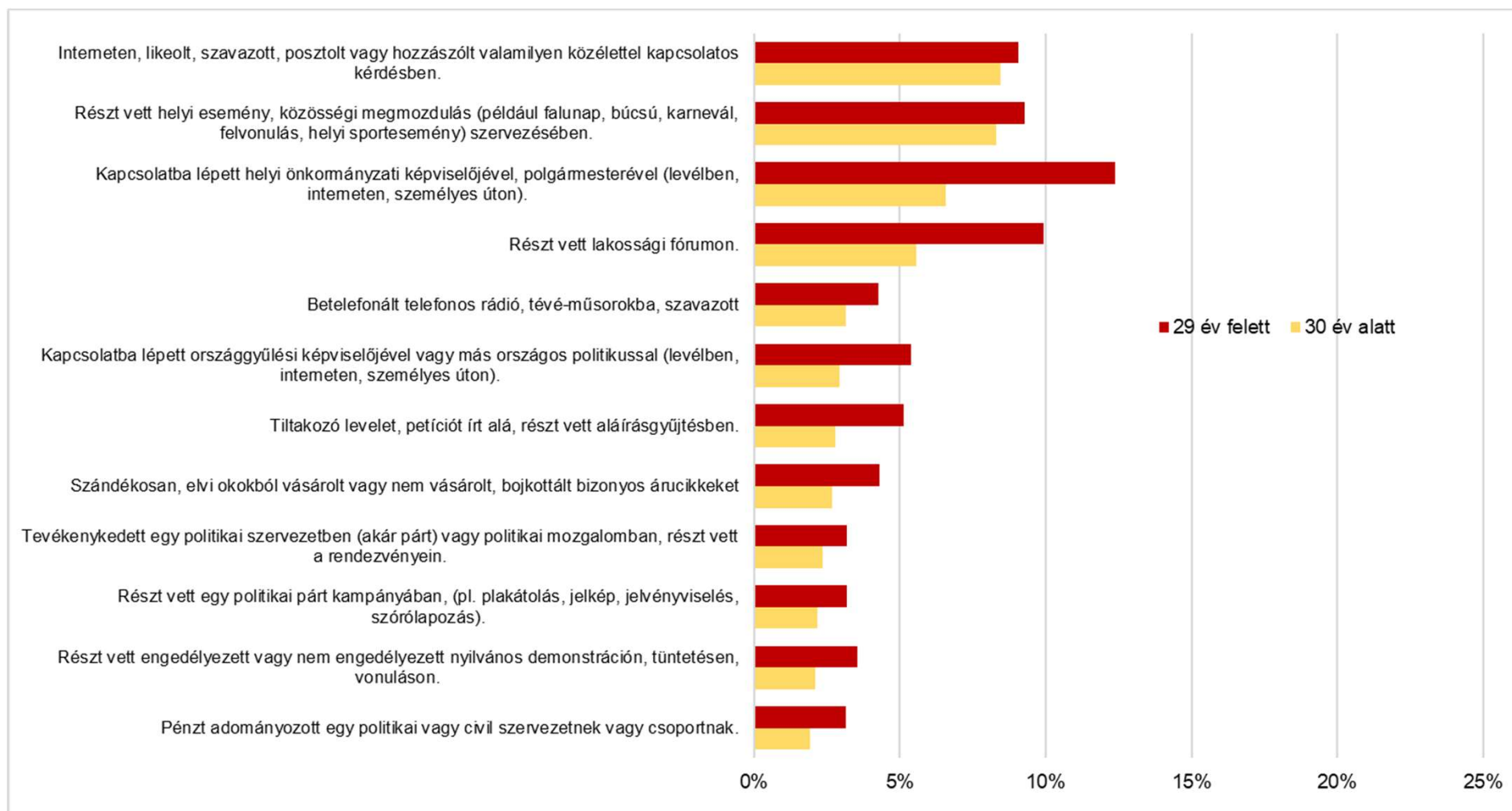
Különböző módokon lehet megakadályozni a problémák kialakulását, és javítani a dolgokon Magyarországon. Az elmúlt 12 hónap során előfordult, hogy Ön a következő dolgok valamelyikét tette? (ESS, 2002–2020, %)

Különböző módokon lehet megakadályozni a problémák kialakulását, és javítani a dolgokon Magyarországon. Az elmúlt 12 hónap során előfordult, önkéntes munkát végzett egy nonprofit vagy jótékonyági szervezetnél? (ESS, 2002–2020, %)

Különböző módokon lehet a közügyekben cselekedni, a problémák megoldásáért fellépni. Kérem, mondja meg mindegyikről, hogy előfordultak-e már Önnel az elmúlt évben? TK SZI 2021, %

Tanulságok? – vannak!

- A közéleti, társadalmi részvétel formái kétségtelenül, visszavonhatatlanul átalakulóban vannak
- A tagság helyét a lazább, network alapú kötődések foglalják el → minden tagságon alapuló szervezeti forma menthetetlenül visszaszorult, vagy vissza fog szorulni
- Vannak országok, ahol ez az új, lazább részvételi formák felfutásával járt együtt (pl. önkéntesség megerősödése), más országoknál viszont a minden korábbinál alacsonyabb közéleti aktivizmussal.
- Az EU által támogatott programoknak tudatában kell lennie ennek a visszavonhatatlan változással és azokat az országokat és kezdeményezéseket kellene közvetlenül támogatnia, ami ezt a lazább, a társadalmi közbizalmat, a hálózatosodást és a közélet iránti nyitottságot erősíti. Figyelmet érdemes fordítani arra is, hogy a részvételnek eltérő az „értéke” és ezt a szempontot az egyes társadalmak eltérő módon értelmezik.
- A feladat az elmúlt években nem lett kisebb, viszont nehezebbé vált!

Jó munkát kívánok hozzá!

szabo.andrea@tk.hu